



UDK 7.0/77

Zagreb, 2011.

ISSN 0350-3437

**Radovi Instituta za povijest umjetnosti 35**  
*Journal of the Institute of Art History, Zagreb*

Damir Tulić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Odsjek za povijest umjetnosti

## »Zonkotova Gospa« – nepoznato djelo Giovannia Bonazze u Komiži na Visu

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 15. 7. 2011. – Prihvaćen 15. 10. 2011.

UDK: 73 Bonazza, G.

736.2(497.5 Dalmacija)<sup>16</sup>

73.046.3:232.931(497.5 Dalmacija)<sup>16</sup>

### Sažetak

Za razliku od znatnog broja mramornih oltara što su podignuti tijekom 17. stoljeća na području hvarske biskupije, mramorna skulptura ostala je gotovo nezabilježena. Ipak, u Komiži na Visu lokalni plemić Antonio Zanchi podigao je palaču, u dijalektu poznatiju kao »Zonkotov paloc«, gdje je na fasadi postavio kamenu nišu, a u nju mramorni lik Bogorodice s Djetetom u ikonografskom tipu Apokaliptične žene, odnosno Kraljice neba. Skulptura se ovdje pripisuje venecijanskom kiparu Giovanniu Bonazzi (Venecija, 1654. – Padova, 1736.). Zbog analogija s

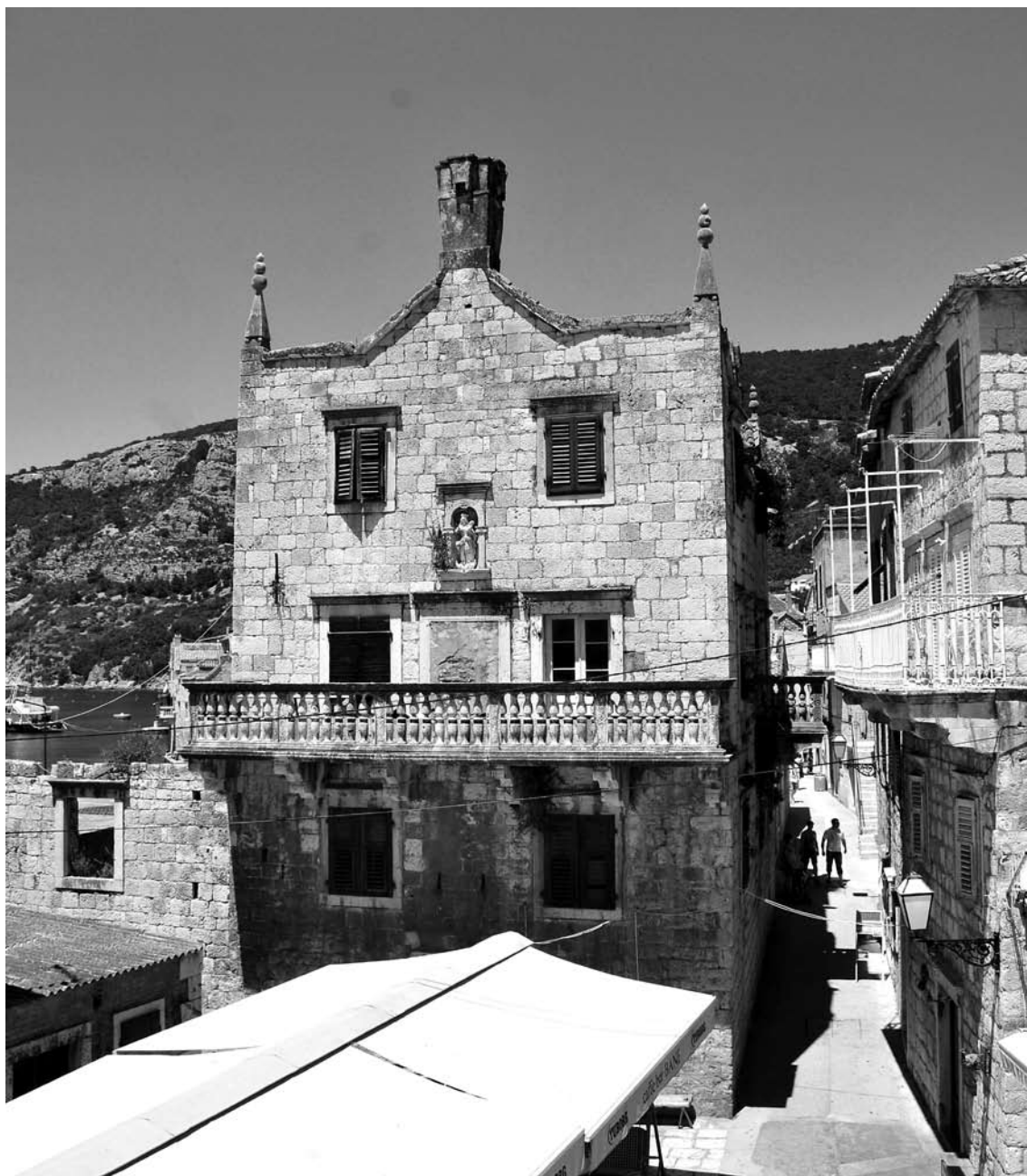
nedavno prepoznatim ranim djelima ovog kipara u Veneciji, kao i onima od prije poznatima u Trevisu, moguće je komiški kip okvirno smjestiti u pretposljednje desetljeće 17. stoljeća, u trenutku kada je Bonazzino stvaralaštvo pod jačim utjecajem učitelja Giusta Le Courta (Ypres, 1627. – Venecija, 1679.). Iz kasnijeg je vremena omanji devocionalni reljef s prikazom Marijine glave iz Velog Lošinja, što se može dovesti u vezu s radionicom Giovannia Bonazze.

Ključne riječi: Giovanni Bonazza, mramorna skulptura, Bogorodica s Djetetom, 17. stoljeće, Komiža, Veli Lošinj

U gradu Hvaru, sjedištu biskupije kojoj je pripadao i obližnji otok Vis, gradio se između 1615. i 1636. godine glavni oltar katedrale od mramora i kamena. Bio je to prvi takav oltar u Dalmaciji te ujedno i prvo djelo najznačajnijeg venecijanskog arhitekta *seicenta* Baldassarea Longhena (Venecija, 1597.–1682.).<sup>1</sup> Pojava mramornih oltara i skulpture u Dalmaciji tekla je razmjerno sporo, a hvarski je primjer, ako se izuzmu Zadar ili Šibenik, iznimka, odnosno tek najava pojave što će se intenzivnije manifestirati u zadnjoj četvrtini 17. stoljeća. Tada je u hvarskoj katedrali podignuto devet mramornih oltara, od kojih su čak osam djela venecijanskih arhitekata i altarista Alessandra (dokumentiran između 1668. i 1711.) i Paola Tremignona (umro 1750.). Koncentrično širenje utjecaja iz grada na okolna naselja i otoke hvarske biskupije razvidno je kada Tremignoni podižu glavni oltar u župnoj crkvi u Starom Gradu na Hvaru, kao i glavne oltare u franjevačkoj crkvi svetog Jerolima te crkvi svetog Duha u Visu na istoimenom otoku.<sup>2</sup> Mramorni oltari na otoku Braču počeli su se podizati u 18. stoljeću.<sup>3</sup> Na susjednom otoku i biskupskom sjedištu Korčuli prvi mramorni oltar podignut je u katedrali zaslugom obitelji Španić 1672., a nakon njega slijedio je oltar svetog Petra Mučenika u gradskoj crkvi dominikanaca, pod patronatom iste plemićke obitelji.<sup>4</sup>

U dvije otočke biskupije srednjeg i južnog Jadrana mramorna skulptura u 17. stoljeću još je teže našla put do oltara gradskih i seoskih crkava ili pak privatnih kapelica te je gotovo ostala nezabilježena. Mramor je bio skup te se je kupovao u Veneciji, a za njegovu delikatnu obradu bilo je potrebno znanje i iskustvo drukčije od onog što su ga generacijama akumulirali lokalni korčulanski i brački kamenoklesari. Također, tradicionalan ukus malih gradića i otočkih naselja, stoljećima naviklih na umjetnine izrađene od lokalnih materijala, poput kamena i drva, te poštivanje drevnih ikonografskih obrazaca, glavni su razlozi kasnoj pojavi skromnije mramorne skulpture tek u 18. stoljeću.

Ipak, na otoku Visu, krajem 17. stoljeća, neočekivano se javlja mramorni kip okrunjene Bogorodice s Djetetom, i to ne u sakralnom objektu, nego u niši na pročelju palače patricija Antonia Zanchia u Komiži. Ovo trokatno barokno zdanje, najvjerojatnije dovršeno u prvoj četvrtini 18. stoljeća, a među Komižanima poznatije kao »Zonkotov paloc«, znano je ponajprije zbog slikovite arhitekture palače što dominira malim trgom uz obalu.<sup>5</sup> Na drugom katu iznad velikog balkona smještena je kamena niša, ukrašena plitkim reljefnim vazama s cvijećem i viticama, koje je klesala umorna ruka nekog domaćeg majstora. Unutar niše na polumjesecu oba-



1. Palača Antonia Zanchia (*Zonkotov paloc*), Komiža, o. Vis  
Palace of Antonio Zanchi (*»Zonkotov paloc«*) in Komiža on the island of Vis

vijenom zmijom uznosito stoji mramorni kip okrunjene Bogorodice s Djetetom u naručju, ogrnut bogato i mekano nabranom draperijom te ovjenčan vijencem od dvanaest mjedenih zvijezda.

Iako su stoljetne kiše i vjetrom nošena posolica oštetile fini sloj mramorne epiderme, kvaliteta ovog djela omogućuje nam da u njemu prepoznamo rano djelo u bogatom opusu venecijanskog kipara Giovannia Bonazze (Venecija, 1654. – Padova, 1736.). Kada je riječ o ranoj fazi kipareva djelovanja, recentna su istraživanja pokazala da se prva Bonazzina djela mogu pronaći na fasadi crkve Santa Maria del Giglio

u Veneciji.<sup>6</sup> Novo pročelje te crkve podignuto je oporučnom donacijom venecijanskog ambasadora u Rimu, Antonia Barbara, a po projektu arhitekta Giuseppea Sardia između 1678. i 1681.<sup>7</sup> Fasada te crkve u potpunosti je prekrivena skulpturom. Tu se sreće protagonist baroknog kiparstva u Veneciji druge polovice 17. stoljeća, Giusto Le Court (Ypres, 1627. – Venecija, 1679.), a većina je dekoracije pripisana Enricu Merengu (Rheine, 1628.? – Venecija, 1723.) te Tommasu Ruesu (Bressanone, oko 1639. – Venecija, 1703.).<sup>8</sup> Međutim, dvije Sibile u segmentnim poljima uz luk portala te središnji *putto* u ključnom kamenu lunete prepoznati su kao djela mla-



2. Giusto Le Court, *Bogorodica s Djetetom*, Santa Maria della Salute, Venecija

*Giusto Le Court, The Virgin with the Child, Santa Maria della Salute, Venice*

dog Giovannia Bonazze, tada duboko ovisnog o stvaralaštvu svog učitelja Le Courta.<sup>9</sup> U njima, s jedne strane, srećemo »nervoznu skicoznost« prilikom klesanja draperije koja se lomi i pomalo nelogično presavija u niz nabora djelomično sljubljenih uz tijelo. S druge strane vidljivo je i eksperimentiranje vijugavom draperijom, modeliranom poput rahlog tijesta, a nju će majstor razviti i usavršiti krajem stoljeća, napajajući se na novom izvoru – suradnji s genoveškim kiparom i članom Berninievog studija, Filippom Parodiem (Genova, 1630.–1702.).<sup>10</sup> No, komiška je Bogorodica prožeta poetikom Bonazzina učitelja te je kao mogući predložak idej-



3. Giovanni Bonazza, *Bogorodica s Djetetom* (Zonkotova Gospa), Komiža, o. Vis

*Giovanni Bonazza, The Virgin with the Child (Zonko's Madonna), Komiža on the island of Vis*

no mogla poslužiti Le Curtova herojska Bogorodica iz grupe »Kraljica neba tjera kugu iz Venecije«, nastala između 1670. i 1674. za glavni oltar venecijanske crkve Santa Maria della Salute.<sup>11</sup> Rana Bonazzina djela ponekad su bila vrlo slična djelima njegova učitelja, o čemu između ostalog svjedoči i nekoč Le Courtu pripisivana bista »Venecijanskog crkvenog velikodostojnika« što se čuva u The National Gallery of Art u Washingtonu.<sup>12</sup>

Bliskost u načinu oblikovanja draperije dviju Sibila s fasade Santa Marija del Giglio i one na Bogorodici u Komiži može se tumačiti majstorovim eksperimentiranjem u balansiranju



4. Giovanni Bonazza, *Gospa Karmelska*, Sant'Agnese, Treviso  
Giovanni Bonazza, Our Lady of Carmel, Sant'Agnese, Treviso



5. Giovanni Bonazza, *Bogorodica s Djetetom* (Zonkotova Gospa), Komiža, o. Vis  
Giovanni Bonazza, The Virgin with the Child (Zonko's Madonna), Komiža on the island of Vis

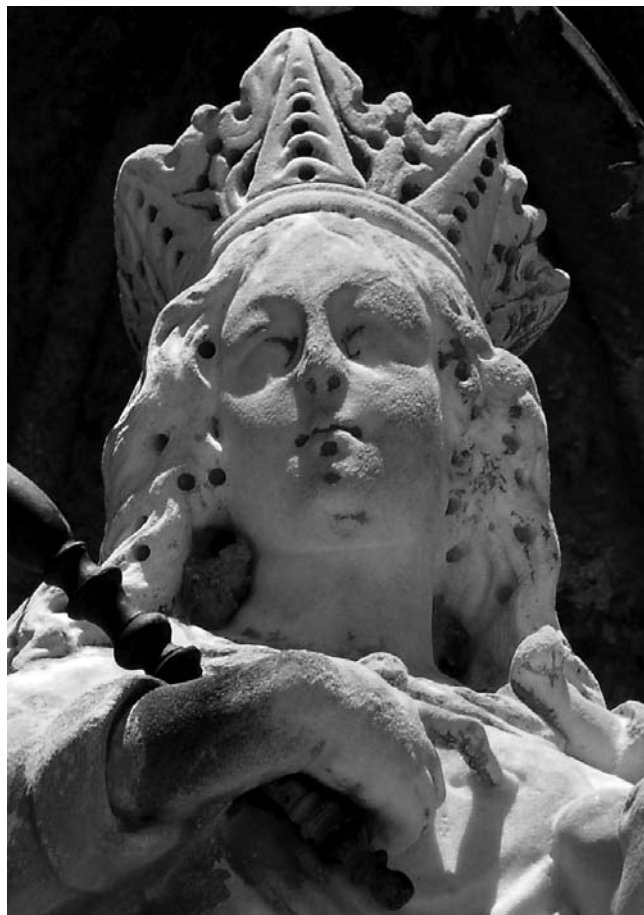
drapiranja odjeće. Sličnu impostaciju lika i rahlost draperije srećemo ako usporedimo komišku skulpturu s kipom Gospe Karmelske u crkvi Sant'Agnese u Trevisu, iz oko 1690. godine, ili odjeću na alegorijskim likovima *Vjere* i *Venecije* iz 1689. na spomeniku Girolama Garzonja iz venecijanske crkve I Frari.<sup>13</sup> Kada je riječ o definiranju fizionomije, Bonazzino komiško djelo, unatoč ozbiljnijim oštećenjima mramorne površine, pokazuje sličnost s licima Sibila u Veneciji, posebice u načinu oblikovanja usana i očiju te obilnog korištenja svrdla prilikom izrade kose. I fizionomija djeteta Isusa, iako oštećena, gotovo

je identična onoj, pomalo karikaturalnoj, na *puttu* iznad portala crkve Santa Marija del Giglio. Komiški mali Krist svojom impostacijom nagovješćuje slična Bonazzina djela iz prvog desetljeća 18. stoljeća, poput malog Krista u rukama svetog Antuna u Svećevoj bazilici u Padovi te onog u rukama profinjene Bogorodice iz Ville Pisani u mjestu Stra.<sup>14</sup>

»Zonkotova Gospa« među djelima Giovannia Bonazze u priobalju zauzima posebno mjesto zbog svog ranog datuma nastanka, a on se na temelju stilskih odlika djela može okvirno odrediti u pretposljednje desetljeće 17. stoljeća. Ta bi skulptura



6. Giovanni Bonazza, *Sibila*, Santa Maria del Giglio, Venecija, detalj  
Giovanni Bonazza, *Sybil*, Santa Maria del Giglio, Venice, a detail



7. Giovanni Bonazza, *Bogorodica s Djetetom* (Zonkotova Gospa), Komiža, o. Vis, detalj  
Giovanni Bonazza, *The Virgin with the Child* (Zonko's Madonna), Komiža on the island of Vis, a detail

tako mogla biti jedno od rijetkih naših Bonazzinih djela koje je izravno nabavljeno kod majstora u Veneciji, za razliku od većine ostalih što su naknadno kupljena ili su stigla u crkve u 19. stoljeću. Bonazzino signirano i također rano djelo, mramornu reljefnu palu s prikazom Navještenja iz crkve svetog Mateja u Dobroti, nabavio je kapetan Pavo Kamenarović (1696.–1787.).<sup>15</sup> Dva mramorna anđela i središnji *putto* na zabatu glavnog oltara u župnoj crkvi svetog Nikole u Perastu naknadno su ondje postavljeni, najvjerojatnije u 19. stoljeću.<sup>16</sup> Godine 1801. u Veneciji je kupljen i oltar s četiri mramorna putta Giovannia Bonazze za dominikansku crkvu u Bolu na Braču,<sup>17</sup> dok se u franjevačkom samostanu u Rovinju čuva njegova odlična skulptura svetog Jerolima, kojoj je teško odrediti izvornu ubikaciju.<sup>18</sup> U Istri je, čini se, još jedno Bonazzino djelo stiglo u 19. stoljeću, a to je skulptorski ukrašen tabernakul s *puttima* na glavnom oltaru u župnoj crkvi u Fažani.<sup>19</sup>

Konačno, u katalog Giovannia Bonazze, odnosno vjerojatnije njegove radionice, moguće je uključiti i omanji mramorni reljef s prikazom Marijine glave u Velom Lošinju. Reljef je smješten u lučno zaključenoj niši-pokloncu u ulici Vladimira Nazora na broju 9. Marijino delikatno klesano lice sanjiva izraza i u kontemplaciji, gotovo zatvorenih očiju, okruže-

no je mekanom, poput voska modeliranom draperijom, karakterističnim postupkom Giovannia Bonazze. Takvi devocionalni maleni reljefi bili su vrlo česti u Veneciji 18. stoljeća. Velološinjski se reljef može usporediti sa sličnim prikazom Djevice iz Ville Pisani u mjestu Stra, kao i onim u Palazzo Nani a San Trovaso u Veneciji, a nastali su suradnjom majstora i radionice.<sup>20</sup>

Postavljanje mramornog kipa Bogorodice, kakvoj nema premca na otoku Visu, u nišu na pročelju patricijske palače bilo je višeznačno. Ako pretpostavimo da ga je nabavio ili naslijedio patricij Antonio Zanchi, graditelj komiške palače, ali i kule u Podšpilju, njegovim isticanjem na svojoj kući mogao je jasno pokazati financijski status i ukus, ili, ako ništa drugo, izazvati »zavist« okolnih uglednih obitelji, fenomen koji ne treba podcijeniti u malim otočkim sredinama. No, vjerovati je da je smještaj tog lika iznad trga pred palačom promišljeniji. Ikonografski, komiška mramorna Bogorodica s Djetetom zapravo je Kraljica neba, apokaliptična žena ogrnuta suncem, s mjesecom pod nogama te glavom ovjenčanom s dvanaest zvijezda, kako je vidi sveti Ivan Evanđelist u Otkrivenju. Još od svetog Augustina alegorijsko tumačenje Apokalipse govori o vojujućem kraljevstvu što se bori protiv neprijatelja.<sup>21</sup>



8. Radionica Giovannia Bonazze, *Bogorodica*, ulica Vladimira Nazora br. 9, Veli Lošinj  
*Giovanni Bonazza's workshop, Madonna, Vladimira Nazora St. No. 9, Veli Lošinj*

Marijin lik iz Otkrivenja jest metafora za Bezgrešno Začetu, Pobjednicu nad sotonom te Zaštitnicu Crkve. Mjesec pod Gospinim nogama omotan zmijom simbolizira zlo, a u doba protuturskih ratova, posebice u 17. stoljeću, tumačen je i kao simbol Osmanskog Carstva. Stoga je isticanje Marijina kipa visoko na pročelju bilo poput svetog znaka te još više zaštite male otočke zajednice navikle na česte prepade gusara. Strah od pirata u manjim priobalnim mjestima bez zidina bio je konstantan. Ne treba zaboraviti sjećanje na palež susjednog grada Hvara 1571. od alžirskih gusara, kada su razbojnici provalili u katedralu i otukli reljefe arkandjela Gabrijela i Bogorodice pod starim propovjedaonicama otočke stolnice.<sup>22</sup> Još od kraja 16. stoljeća u Komiži je bio sagrađen

kaštel, no bez obzira na utvrdu, uskočki su gusari 1614. opljačkali mjesto.<sup>23</sup> U Visu je godine 1617. zbog straha od napada sjevernoafričkih gusara Vicko Perasti sagradio kulu. Da su gusari bili stvarna i iznenadna prijetnja i u kasnijim vremenima na ovim prostorima pokazuje slučaj iz 1751. kada su sjevernoafrički gusari ubili i potom u more bacili dvojicu mladića što su lovili ribu kod otoka Badije pred Korčulom.<sup>24</sup> Budući da se »Zonkotov paloc« nalazio na početku duge ulice, glavne žile kucavice što je vodila kroz mjesto, završavajući kod drevne crkve Gospe Gusarice, čiju su Bogorodičinu sliku bili ukrali gusari, ali se na čudesan način vratila, moguće je pomisliti na apotropejsko značenje mramornog kipa u vidu zaštite, ne samo ukućana nego i čitavog mjesta.<sup>25</sup>



## Bilješke

- 1 Ugovor su sklopili u Veneciji predstavnici hvarske katedrale s Melchisedechom Longhenom i Giovanniem Grapigliom. Kako je već sljedeće godine, 1616., Melchisedech umro, njegovo mjesto zauzeo je sin Baldassare. CVITO FISKOVIĆ, Hvarska Katedrala, Split, 1976., 60–61; RADOSLAV TOMIĆ, Barokna skulptura i oltari u Dalmaciji, Zagreb, 1995., 25, 28; MARTINA FRANK, Baldassare Longhena, Venezia, 2004., 115–117.
- 2 RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1.), 47–49.
- 3 KRUNO PRIJATELJ, III Novi Vijek, u: ANDRE JUTRONIĆ (ur.), *Kulturni spomenici otoka Braća*, Zagreb, 1960., 214.
- 4 NINA KUDIŠ BURIĆ, DAMIR TULIĆ, Tra Veneto, Friuli, Istria e Dalmazia. Giovanni Carboncino, Cavagliere /Zuanne cavaliere Carboncini, un pittore del Seicento veneziano riscoperto, u: *Arte Documento* 25 (2009.), 174–175.
- 5 Ovo je zdanje u prizemlju otvoreno tek vratima, dok se na prvom katu nalaze dva simetrično postavljena prozora. Drugi se kat rastvara trima vratima što vode na veliki kameni balkon ukrašen vitkom balustradom. Iznad središnjih vrata postavljena je lučna kamena niša s kaneliranom školjkom nad kojom je ravni višestruko profilirani vijenac. Dva plitka jonska pilastra flankiraju prostor niše, a ukrašena su vazom s cvijećem i viticama isklesanim u plitkom reljefu. Treći kat ponavlja shemu prvog, a zaključen je zabatom te ukrašenim dimnjakom, kao i dvjema kamenim piramidama uz rubove pročelja. O palači vidjeti u: GRGA NOVAK, Vis, I, Zagreb, 1961., sl. 79.; CVITO FISKOVIĆ, Spomenici otoka Visa od IX do XIX stoljeća, u: NEVENKA BOŽANIĆ-BEŽIĆ (ur.), *Viški spomenici*, Split 1968., 213–214; KRUNO PRIJATELJ, Barok u Dalmaciji, u: ANĐELA HORVAT, RADMILA MATEJČIĆ, KRUNO PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1983., 683; JOŠKO BELAMARIĆ, Otoci, kulturno-povijesni vodič otoka Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2009., 106. Cvito Fisković donosi podatke da je Antonijo Zanchi bio istaknut i bogat mještani te da je njegova obitelj imala oltar u crkvi svetog Nikole sa slikom *Gospe od Sniga*. U svojoj je oporuci iz 1733. godine Zanchi ostavio spomenutom oltaru dvadeset dukata. Usporedi: CVITO FISKOVIĆ (n. dj.), 214.
- 6 Iz izlaganja Simonea Guerriera na znanstvenom skupu održanom u Izoli 2009. – SIMONE GUERRIERO, L'Annunciazione di Dobrota e la prima attività di Giovanni Bonazza, International Scholarly Symposium: Venetian Heritage on the Shores of the Adriatic Sea: Artistic Exchange Between the Terraferma, Istria and Dalmatia in the Seventeenth and Eighteenth Centuries, Izola, 9–11 October, 2009.
- 7 AUGOSTO ROCA DE AMICIS, Le chiese e le facciate commemorative, u: AUGOSTO ROCA DE AMICIS (ur.), *Storia dell'architettura nel Veneto: Il Seicento*, Verona, 2008., 296–271.
- 8 PAOLA ROSSI, La decorazione scultorea della facciata, u: MARINA FRESCA (ur.), *Santa Maria del Giglio, Il restauro della facciata*, Venezia, 1997., 15–39.
- 9 Vidjeti bilj. 6.
- 10 CAMILLO SEMENZATO, Giovanni Bonazza, u: *Saggi e memorie di storia dell' arte*, II, 1959., 283–314.
- 11 ANDREA BACCHI, Giusto Le Court, u: ANDREA BACCHI (ur.), *La scultura a Venezia dal Sansovino a Canova*, Milano, 2000, 742.
- 12 DAMIR TULIĆ, A Venetian Ecclesiastic: A Sculpture by Giovanni Bonazza from the National Gallery of Art in Washington, u: *Zbornik za umjetnostno zgodovino, Nova vrsta XLVI* (2010.), 252–262.
- 13 MATEJ KLEMENČIČ, Giovanni Bonazza, u: ANDREA BACCHI (ur.), *La scultura a Venezia dal Sansovino a Canova*, Milano, 2000., 702–703.
- 14 CAMILLO SEMENZATO, La scultura veneta del seicento e del settecento, Venezia, 1966., 121.
- 15 Za palu iz Dobrote vidjeti u: RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1.), 77, s prethodnom literaturom. Za mecenu Pava Kamenarovića vidjeti: ANTUN TOMIĆ, Crkva sv. Mateja u Dobroti, Perast, 2003., 7–9, 25–26. Za dataciju mramornog reljefa *Navještenja* vidjeti SIMONE GUERRIERO (bilj. 6.), kao i: RADOSLAV TOMIĆ, Umjetnost od XVI. do XX. stoljeća, u: RADOSLAV TOMIĆ (ur.), *Zagovori svetom Tripunu, Blago Kotorske biskupije*, Zagreb, 2009., 178.
- 16 MASSIMO DE GRASSI, Venecijanska skulptura u Boki Kotorskoj, Podgorica, 2001., 18, 70–71; RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 15., 2009.), 178.
- 17 RADOSLAV TOMIĆ, Novi prilozi mramornoj skulpturi 18. stoljeća, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001.), 189–193.
- 18 RADOSLAV TOMIĆ, Dva djela iz ostavštine Gaspara Kraljeta u crkvi sv. Antuna Opata u Velom Lošinj, u: NINA KUDIŠ, MARINA VICELJA (ur.), *Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji u svibnju 1992. posvećenog djelu prof. dr. Radmile Matejčić*, Rijeka, 1993., 280; RADOSLAV TOMIĆ, Sv. Jerolim, u: IGOR FISKOVIĆ (ur.), *Milost susreta, Umjetnička baština Franjevačke provincije sv. Jerolima*, Zagreb, 2010., kat. jed. 22, 222–223.
- 19 DAMIR TULIĆ, A Tabernacle by Giovanni Bonazza in Fažana, Istria, u: *Zbornik za umjetnostno zgodovino, Nova vrsta, XLIII* (2007.), 237–245.
- 20 Za venecijanske reljefe vidjeti: SIMONE GUERRIERO, Le alterne fortune dei marmi: busti teste di carattere e altre »sculture moderne« nelle collezioni veneziane tra Sei e Settecento, u: GIUSEPPE PAVANELLO (ur.), *La scultura veneta del seicento e del settecento nuovi studi*, Venezia, 2002., 96–98, 142–143. Među lošinjskim skulpturama treba upozoriti na dva anđela na glavnom oltaru u crkvi Gospe od Anđela, koja se mogu uključiti u katalog Alvisea i Carla Tagliapietre.

21

IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ, Kroz Marijin ružičnjak, Split, 1998., 193.

22

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1.), 61.

23

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 5.), 165.

24

LOVRO (RENCI) STEKA, Uzroci smrti Korčulana zabilježeni u matičnim knjigama korčulanske župe (18. i 19. stoljeća), *Godišnjak grada Korčule* 13 (2010.), 235.

25

Danas znatno oštećen kip zbog atmosferilija izgubio je dio svoje izvorne ljepote, ali i svečanog karaktera zbog oštećenja i tamnjenja metalnih, izvorno pozlaćenih aplikacija. To se odnosi na žezlo, kuglice postavljene na vrh mramorne krune, vijenac od dvanaest zvijezda te sada potpuno otpale zrake, što su nekad izbijale iz Djetetove glave. Zbog važnosti te skulpture, ali još više zbog progresivnog propadanja mramorne površine, trebalo bi pomišljati na njenu konzervaciju ili zamjenu replikom, a original izložiti u župnoj crkvi.

## Summary

Damir Tulić

### »Zonko's Madonna« – An Anonymous Work of Giovanni Bonazza in Komiža on the Island of Vis

The emergence of marble altars and sculptures in Dalmatia was relatively slow. The main altar of the Hvar cathedral, work of Baldassare Longhena, is quite an exception in this regard, heralding a phenomenon that would evolve only in the last quarter of the 17<sup>th</sup> century. On the territory of Hvar diocese, one can observe concentric expansion of the practice of constructing marble altars in the late 17<sup>th</sup> century. At that time, stonemasons Alessandro and Paolo Tremignon made altars for the Cathedral, as well as for the churches in Stari Grad on the island of Hvar, the Franciscan church in Vis, and the church of the Holy Spirit in the same town. Marble sculpture was even slower to emerge in altars located in urban and rural churches and private chapels, where it is barely attested. Marble was expensive and had to be shipped from Venice, and conservative local commissioners were used to the century-long practice of local stonemasonry. In Komiža on the island of Vis, a nobleman Antonio Zanchi constructed a four-storey stone building, finished probably during the first half of the 18<sup>th</sup> century, with a niche housing a marble statue of the Madonna with the Child on the second floor, above a large balcony. Even though the sculpture is rather weathered, its quality and features indicate the hand of Venetian sculptor Giovanni Bonazza (b. 1654 in Venice – d. 1736 in Padua). A stylistic analysis has revealed that the statue of Komiža is an early example from the rich opus of Giovanni Bonazza, when he was still under the strong influence of his teacher Giusto Le Court (b. 1627 in Ypres – d. 1679 in Venice). Madonna with the Child can be compared with the figures of two Sybils next to the portal lunette at the church of Santa Maria del Giglio in Venice, made around 1680. Richly draped clothing and the delicate quality of carved fabric reminds of the statue of Our Lady of Carmel at the church

of Sant'Agnese in Treviso (ca. 1690), as well as sculptures on the tombstone of Girolamo Garzoni at the church of I Frari in Venice (1689). Apparently the statue was purchased from the master himself, unlike his other works in Dobrota, Perast, Bol, Rovinj, and Fažana, which were acquired afterwards or came there only in the 19<sup>th</sup> century. Placing a marble statue in the iconographic type of Mary the »Queen of Heaven«, a crowned woman with the moon under her feet from John's Revelation, on a residential building can be interpreted as invoking the Virgin's aid. Mary's figure from the Revelation is a metaphor for the Immaculately Conceived, the one who was victorious over the Satan, and the Protectress of the Church. The Moon under the Virgin's feet, with a snake curled around it, symbolizes Evil, and at the time of wars against the Ottoman Empire, especially in the 17<sup>th</sup> century, when Venice was involved in incessant warfare, it could also be interpreted as the symbol of the enemy. In the 17<sup>th</sup> century, the small fishermen's village of Komiža was sacked several times by north-African pirates, who were threatening southern Adriatic well into the 18<sup>th</sup> century. Since Zanchi Palace was located at the beginning of the main street that traversed the village, it is plausible to think of an apotropaic significance of the marble statue as a source of protection, not only for the palace residents, but also of the settlement as a whole. The author has ascribed another artwork to Giovanni Bonazza or his workshop. It is a smaller marble relief depicting the Virgin's head, located in a niche at the house No. 9 in Vladimira Nazora Street in the town of Veli Lošinj on the island of Lošinj.

*Keywords:* Giovanni Bonazza, marble sculpture, Madonna with Child, 17<sup>th</sup> century, Komiža, Veli Lošinj